

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS
Pārbaudes lietā Nr.2015-7-5D
Rīgā

2015. gada 22. aprīlī

Nr. 6-6/22

**Latvijas Cilvēku ar īpašām
vajadzībām sadarbības organizācijai
SUSTENTO**
Antonijas ielā 24-6
Rīgā, LV – 1010

Labklājības ministrijai
lm@lm.gov.lv

**Latvijas Republikas pašvaldībām
pēc pievienotā saraksta**

Zināšanai:
**Latvijas Republikas Saeimas
Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijai**
cilvektiesibu.komisija@saeima.lv

**Latvijas Republikas Saeimas
Sociālo un darba lietu komisijai**
sociala.komisija@saeima.lv

*Par asistenta pakalpojumu personām ar I
grupas invaliditāti, kurām ir piešķirts pabalsts
invalīdam, kuram ir nepieciešama kopšana*

Tiesībsarga birojā 2014.gada 28.oktobrī ir saņemts Latvijas Cilvēku ar īpašām vajadzībām sadarbības organizācijas SUSTENTO (turpmāk – organizācija) vēstule par personu ar invaliditāti tiesību pārkāpumiem (reģistrēta ar Nr.1589). Organizācija norāda, ka ir saņēmusi vairākas sūdzības no cilvēkiem un jautājumus no pašvaldībām, kas saistīti ar asistenta

pakalpojuma piešķiršanu brīvā laika pavadīšanai personām ar I grupas invaliditāti, kuri saņem pabalstu invalīdam, kuram ir nepieciešana kopšana (turpmāk – kopšanas pabalsts).

Vēstulē ir pausta neizpratne par Labklājības ministrijas 2014.gada septembrī sniegtajiem skaidrojumiem par izmaiņām asistenta pakalpojuma nodrošināšanā, kaut gan normatīvais regulējums nav mainījies. No Labklājības ministrijas sniegtā skaidrojuma izriet, ka asistenta pakalpojums brīvā laika pavadīšanai personām ar I grupas invaliditāti, kurām ir piešķirts kopšanas pabalsts, turpmāk tiks nodrošināts tikai konkrētam mērķim jeb pasākumiem, kas ir pierādāmi ar apliecinošiem dokumentiem. Savukārt pasākumi, kuru mērķis ir brīvā laika pavadīšana un kas nav objektīvi pierādāmi ar apliecinošiem dokumentiem, turpmāk vairs netiks apmaksāti. Šāda tiesību normu interpretācijas maiņa radīja neapmierinātību personu ar invaliditāti un viņu asistentu vidū.

Organizācijas ieskatā palīdzība cilvēkiem ar smagiem kustību traucējumiem brīvā laika pavadīšanā nav uzskatāma par kopšanu. Turklat organizācija uzskata, ka atskaišu pieprasīšana cilvēkiem ar I grupas invaliditāti, kuri bez citu palīdzības nevar pavadīt brīvo laiku ārpus mājas, ir tieša diskriminācija, proti – cilvēki ar smagu invaliditāti tiek nolikti neizdevīgākā vai aizskaramākā situācijā. Tas ir ANO konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 3.panta a), b), c) un e) punkta pārkāpums. Tāpat arī prasība par dokumentu, kas apliecinā brīvā laika pavadīšanu un uz kuriem ir norādīti personas kodi, pieprasīšanu ir ANO konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 22.panta „Privātās dzīves neaizskaramība” pārkāpums.

Par iepriekš minēto problēmsituāciju Tiesībsarga birojā tika saņemtas arī vairākas iedzīvotāju elektroniskā pasta vēstules, kā arī mutiskas sūdzības.

Ņemot vērā iepriekš minēto, tika ierosināta pārbaudes lieta par iespējamu labas pārvaldības principa pārkāpumu pašvaldību sociālo dienestu darbībā, nodrošinot asistenta pakalpojumu personām ar I grupas invaliditāti, kurām ir piešķirts kopšanas pabalsts, un iespējamu personas ar invaliditāti tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību pārkāpumu.

Pārbaudes lietas ietvaros tiesībsargs ieguva informāciju no Labklājības ministrijas un pašvaldību sociālajiem dienestiem.

Asistenta pakalpojuma tiesiskais regulējums

Atbilstoši Invaliditātes likuma 12.pantā noteiktajam viens no invaliditātes seku mazināšanas pasākumiem ir asistenta pakalpojuma nodrošināšana. Asistents šā likuma izpratnē ir fiziskā persona, kas sniedz atbalstu personai ar ļoti smagas vai smagas pakāpes funkcionēšanas ierobežojumu tādu darbību veikšanai ārpus mājokļa, kuras tā invaliditātes dēļ nevar veikt patstāvīgi, — nokļūt vietā, kur tā mācās, strādā, saņem pakalpojumus, pārvietoties un aprūpēt sevi izglītības iestādē, algota darba vietā, būt saskarsmē ar citām fiziskajām un juridiskajām personām, kā arī palīdz personai ar redzes invaliditāti apgūt profesionālās pamatizglītības, profesionālās vidējās izglītības vai augstākās izglītības programmu.

Saskaņā ar Invaliditātes likuma 12.panta pirmās daļas 3.punktā noteikto invaliditātes sekas personām ar invaliditāti mazina, nodrošinot tiesības pašvaldībā pēc to deklarētās dzīvesvietas saņemt no valsts budžeta apmaksātu asistenta pakalpojumu līdz 40 stundām nedēļā. No valsts budžeta finansētu asistenta pakalpojumu pašvaldības nodrošina no 2013.gada 1.janvāra.

Atbilstoši Invaliditātes likuma 12.panta otrajā daļā noteiktajam asistenta pakalpojumu ir tiesības saņemt personai ar I vai II invaliditātes grupu, pamatojoties uz Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas (turpmāk – valsts komisijas) atzinumu par asistenta pakalpojuma nepieciešamību, un personai no 5 līdz 18 gadu vecumam ar invaliditāti, pamatojoties uz valsts komisijas atzinumu par īpašas kopšanas nepieciešamību sakarā ar smagiem funkcionālajiem traucējumiem.

Saskaņā ar Invaliditātes likuma 12.panta piekto prim daļu un sesto daļu prasības asistentam, kā arī kritērijus atzinuma sniegšanai par asistenta pakalpojuma nepieciešamību un pakalpojuma apjoma noteikšanai nosaka Ministru kabineta 2012.gada 18.decembra noteikumi Nr.942 „Kārtība, kādā piešķir un finansē asistenta pakalpojumu pašvaldībā” (turpmāk – MK noteikumi Nr.942).

MK noteikumu Nr.942 2.punkts noteic, ka valsts komisija sniedz atzinumu par asistenta pakalpojuma nepieciešamību personai, ja tai asistents nepieciešams tādu darbību veikšanai ārpus mājokļa, kuras tā funkcionēšanas ierobežojumu dēļ nevar veikt patstāvīgi, un kura atbilst šādiem kritērijiem:

- 1) noteikta I invaliditātes grupa redzes traucējumu dēļ;
- 2) noteikta I vai II invaliditātes grupa un ir kāds no šādiem funkcionēšanas ierobežojumiem:
  - a) ir slimības vai anatomiskie defekti, uz kuru pamata ir izsniegti atzinums par medicīnisko indikāciju noteikšanu speciāli pielāgota vieglā automobiļa iegādei un pabalsta saņemšanai transporta izdevumu kompensēšanai invalīdiem, kuriem ir apgrūtināta pārvietošanās;
  - b) ir abu augšējo ekstremitāšu anatomiski defekti: amputācijas stumbri plaukstu pamata līmenī vai augstāk;
  - c) ir garīgās veselības traucējumi.

Atbilstoši MK noteikumu Nr.942 5., 6. un 7.punktā noteiktajam, lai varētu saņemt asistenta pakalpojumu, personai vai tās likumiskajam pārstāvim jāiesniedz iesniegums par asistenta pakalpojuma piešķiršanu, kurā norādīts vēlamais asistenta pakalpojuma saņemšanas apjoms un vēlamā asistenta pakalpojuma sniedzēja vārds un uzvārds, kā arī jāpievieno pakalpojuma piešķiršanai nepieciešamie dokumenti:

- 1) Valsts komisijas atzinums par asistenta pakalpojuma nepieciešamību vai atzinums par īpašas kopšanas nepieciešamību sakarā ar smagiem funkcionāliem traucējumiem, ja asistenta pakalpojums nepieciešams bērnam no 5 līdz 18 gadu vecumam;
- 2) institūcijas apliecinājums par dalību dažādos pasākumos (piemēram, aktīvs darbs biedrībā vai nodibinājumā, aktīva nodarbošanās ar sportu, aktīva piedalīšanās pašdarbības kolektīvos, ārpusskolas pasākumi bērniem);
- 3) darba devēja apliecinājums, ka persona ir darba ņēmējs pie attiecīgā darba devēja;
- 4) izglītības iestādes apliecinājums, ka persona apgūst attiecīgu izglītības programmu konkrētajā izglītības iestādē;
- 5) dienas aprūpes centra vai cita rehabilitācijas pakalpojuma sniedzēja apliecinājums.

MK noteikumu Nr.942 8.punkts noteic, ka sociālais dienests izskata personas iesniegumu un tam pievienotos dokumentus un izvērtē personas iesaisti pasākumos atbilstoši šo noteikumu 1.pielikumā minētajiem kritērijiem. MK noteikumu Nr.942 1.pielikumā ir noteikts, kādā apjomā ir nodrošināms asistenta pakalpojums dažādiem pasākumiem. Piemēram, personām, kuras ir nodarbinātas, asistenta pakalpojums tiek nodrošināts, lai persona nokļūtu uz darbu un atpakaļ, bet ne vairāk par 15 stundām nedēļā. Regulāri apmeklējot dienas aprūpes centru, dienas centru vai citu sociālās rehabilitācijas institūciju, asistenta pakalpojums tiek nodrošināts nokļūšanai uz minētajām iestādēm, bet ne vairāk par 10 stundām nedēļā. Regulāri iesaistoties dažādos sociālajos pasākumos (piemēram, aktīvs darbs biedrībās, nodibinājumos, aktīva nodarbošanās ar sportu vai piedalīšanās pašdarbības kolektīvos), asistenta pakalpojums tiek nodrošināts nokļūšanai uz pasākumu un atpakaļ, bet ne vairāk par 10 stundām nedēļā, kā arī kā atbalsts pasākumu nodrošināšanai, bet ne vairāk par 10 stundām nedēļā. Neregulāri iesaistoties dažādos pasākumos, saņemot pakalpojumu (iepirķšanās, brīvā laika pavadišana, piedalīšanās pašdarbības kolektīvos, teātru, koncertu, sporta spēļu, citu pasākumu un sabiedrisku vietu apmeklējums), asistenta pakalpojums tiek nodrošināts nokļūšanai no mājām uz pasākumu, bet ne vairāk par 10 stundām nedēļā.

Turklāt saskaņā ar MK noteikumu Nr.942 11.punktu, nosakot asistenta pakalpojuma apjomu, sociālais dienests ievēro arī šādus nosacījumus:

- 1) asistenta pakalpojums nokļūšanai uz darba vietu, izglītības iestādi vai dienas aprūpes centru netiek piešķirts, ja tiek izmantots minēto institūciju transports un personai iespējams saņemt palīdzību, lai iekļūtu dzīvesvietā, attiecīgajā institūcijā un transportlīdzeklī, kā arī izklūtu no dzīvesvietas, attiecīgās institūcijas un transportlīdzekļa;
- 2) personām ar I invaliditātes grupu, kuras saņem pabalstu invalīdam, kam nepieciešama kopšana, var piešķirt asistenta pakalpojumu konkrētam mērķim un nodrošināt nokļūšanu uz darba vietu, mācību vietu, dienas aprūpes centru un atpakaļ;

- 3) ja nepieciešams (piemēram, liels attālums, slikta satiksme), sociālajam dienestam ir tiesības palielināt asistenta pakalpojuma apjomu saistībā ar šo noteikumu 1.pielikumā paredzētajiem pasākumiem, sniedzot attiecīgu pamatojumu un nepārsniedzot Invaliditātes likuma 12.panta pirmās daļas 3.punktā paredzēto asistenta pakalpojuma maksimālo stundu skaitu – 40 stundu nedēļā;
- 4) sociālajam dienestam ir tiesības samazināt asistenta pakalpojuma apjomu saistībā ar šo noteikumu 1.pielikumā paredzētajiem pasākumiem atkarībā no tehniskā palīglīdzekļa veida izmantošanas.

No iepriekš minētā izriet, ka asistenta pakalpojums ir viens no pasākumiem invaliditātes seku mazināšanai. Asistenta pakalpojuma mērķis ir veicināt personu ar invaliditāti sociālās integrācijas iespējas un virzību uz neatkarīgu dzīvi, nodrošinot personām tiesības saņemt asistenta pakalpojumu tādu darbību veikšanai ārpus mājokļa, kuras tā invaliditātes dēļ nevar veikt patstāvīgi.

Asistenta pakalpojums ir pieejams personām ar I un II grupas invaliditāti, kurām valsts komisija ir izsniegusi atzinumu par asistenta pakalpojuma nepieciešamību.

No iepriekš minētā tāpat izriet, ka personām ar I invaliditātes grupu, kuras saņem kopšanas pabalstu, asistenta pakalpojumu var piešķirt konkrētam mērķim un nodrošināt nokļūšanu uz darba vietu, mācību vietu, dienas aprūpes centru un atpakaļ. Tātad personām ar I grupas invaliditāti, kuras saņem kopšanas pabalstu ir paredzēti ierobežojumi asistenta pakalpojuma saņemšanā.

Papildus jānorāda, ka atbilstoši MK noteikumu Nr.942 9.punktā noteiktajam, sociālais dienests izvērtējot personas nepieciešamību pēc asistenta pakalpojuma, pieņem lēmumu par asistenta pakalpojuma piešķiršanu, nosakot asistenta pakalpojuma apjomu. Savukārt pēc minētā lēmuma pieņemšanas pašvaldības sociālais dienests slēdz līgumu ar asistenta pakalpojuma pieprasītāju un asistenta pakalpojuma sniedzēju, līgumā nosakot asistenta pakalpojuma apjomu, tā sniegšanas ilgumu un kārtību, pušu tiesības, pienākumus un atbildību, norēķinu kārtību un citus būtiskus jautājumus, kuri ir saistīti ar asistenta pakalpojuma sniegšanu, kā arī līguma izbeigšanas nosacījumus.

Saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 89.pantu, izstrādājot nacionālo regulējumu, tostarp par asistentu pakalpojumu piešķiršanu un tā piemērošanu, ir jāņem vērā Latvijai saistošajos cilvēktiesību dokumentos noteiktais. Kopš 2010.gada 31.marta Latvijai ir saistoša ANO konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām.

Saskaņā ar ANO konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 3.pantu šīs konvencijas principi ir cilvēkam piemītošās cieņas, personīgās patstāvības, tostarp izvēles brīvības, un personas neatkarības ievērošana (a) punkts); diskriminācijas aizliegums (b) punkts); pilnīga un efektīva līdzdalība un integrācija sabiedrībā (c) punkts); iespēju vienlīdzība (e) punkts).

ANO konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 19.pants noteic, ka šīs konvencijas dalībvalstis atzīst, ka visām personām ar invaliditāti ir vienlīdzīgas tiesības dzīvot sabiedrībā ar tādu pašu izvēles brīvību kā citiem cilvēkiem, un veic efektīvus un atbilstošus pasākumus, lai atvieglotu personām ar invaliditāti šo tiesību izmantošanu un pilnīgu iekļaušanos un līdzdalību sabiedrības dzīvē, tostarp nodrošinot, ka:

- a) personām ar invaliditāti vienlīdzīgi ar citiem ir iespējas izvēlēties dzīvesvietu un to, kur un ar ko tās dzīvo, un ka tām neliek dzīvot kādos noteiktos apstākjos;
- b) personām ar invaliditāti ir pieejami dažādi mājās un dzīvesvietā sniegtie pakalpojumi un citi sociālā atbalsta pasākumi, tostarp personīgā paīdzība, kas nepieciešama, lai dzīvotu un iekļautos sabiedrībā un lai nepieļautu izolēšanu vai nošķiršanu no sabiedrības;
- c) plašai sabiedrībai paredzētie sociālie pakalpojumi un objekti ir vienlīdz pieejami arī personām ar invaliditāti un atbilst to vajadzībām.

Savukārt ANO konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 22.pants aizsargā privātās dzīves neaizskaramību, proti, nevienu personu ar invaliditāti neatkarīgi no dzīvesvietas vai sadzīves apstākļiem nedrīkst pakļaut patvalīgiem vai nelikumīgiem privātās dzīves, ģimenes dzīves, mājas vai korespondences, vai citu veidu komunikācijas traucējumiem, vai nelikumīgi

aizskart tās godu un reputāciju. Personām ar invaliditāti ir tiesības uz likuma aizsardzību pret šādiem traucējumiem vai aizskārumiem. Dalībvalstis aizsargā informācijas konfidencialitāti par personu ar invaliditāti personību, veselības stāvokli un rehabilitāciju vienlīdzīgi ar citiem.

Labklājības ministrijas viedoklis

Labklājības ministrija 2014.gada 28.novembra vēstulē Nr.36-1-03/2461 „Par asistenta pakalpojumu personām ar I grupas invaliditāti, kam nepieciešama kopšana” norāda sekojošo:

[1] Lai nodrošinātu vienveidīgu noteikumu (MK noteikumu Nr.942) normu piemērošanu, ministrija 2014.gada septembra beigās aktualizēja jautājumu par asistenta pakalpojuma pašvaldībā piešķiršanu personām ar I grupas invaliditāti, kuras saņem kopšanas pabalstu. Līdz tam dažādi tika interpretēta noteikumu 11.2.apakšpunktā noteiktā norma, ka: „personām ar I invaliditātes grupu, kuras saņem pabalstu invalīdam, kam nepieciešama kopšana, var piešķirt asistenta pakalpojumu konkrētam mērķim un nodrošināt nokļūšanu uz darba vietu, mācību vietu, dienas aprūpes centru un atpakaļ.” Attiecīgi minētā noteikumu norma neliedz iespēju personām ar I invaliditātes grupu, kuras saņem kopšanas pabalstu, saņemt asistenta pakalpojumu noteikumu 1.pielikuma „kritēriji asistenta pakalpojuma apjoma noteikšanai” 7.punktā noteiktajam mērķim jeb pasākumam „neregulāri iesaistās dažādos pasākumos, saņem pakalpojumu (iepirkšanās, brīvā laika pavadišana piedalīšanās pašdarbības kolektīvos, teātru, koncertu, sporta spēlu, citu pasākumu un sabiedrisku vietu apmeklējums)”. Minētā norma uzliek pienākumu personām ar I invaliditātes grupu, kuras saņem kopšanas pabalstu, iesniedzot iesniegumu pašvaldības sociālajā dienestā, norādīt konkrētas vajadzības, jeb mērķus, kur persona vēlas nokļūt. Savukārt personas ar invaliditāti asistentam ir pienākums dokumentāli apliecināt pakalpojuma sniegšanas faktu, jo valsts finansējums ir jāizmanto efektīvi un jābūt iespējai gūt par to pārliecību. Vienlaikus noteikumu 11.2.apakšpunkta piemērošana ierobežo asistenta pakalpojuma saņemšanu tādām aktivitātēm, kā iziešana svaigā gaisā, pastaigas parkā, u.tml., kas tiek nodrošināta citu sociālo garantiju personai ar invaliditāti ietvaros.

Ministrijas ieskatā pašvaldības sociālajam dienestam, kurš nodrošina asistenta pakalpojuma pašvaldībā sniegšanu, ir jāgūst pārliecība par sniegtā pakalpojuma izpildi atbilstoši lēnumā par pakalpojuma piešķiršanu noteiktajam apjomam, kā arī par to, ka asistents sniedzis personai ar invaliditāti pakalpojumu tādā apmērā, par ko prasa samaksu. Konkrēti pakalpojuma sniegšanas apliecinājumu veidi katrā individuālajā situācijā ir jānosaka pašvaldības sociālajam dienestam, ņemot vērā gan personas tiesības uz privātumu, gan konkrētā apliecinājuma ticamību. Informācijas ticamību par asistenta pakalpojuma sniegšanas faktu katrā individuālajā situācijā ieteikmē atšķirīgi apstākļi, piemēram, ziņas par indivīda personību, mājsaimniecību un personas sociālo situāciju, individuālo apstākļu pārzināšana, personas, kas sniedz informāciju, reputāciju, kā arī personas ar invaliditāti individuālajā rehabilitācijas plānā iekļautā informācija. Tā kā pašvaldības sociālā dienesta rīcībā ir, iespējams, vispilnīgākā informācija par pašvaldībā dzīvojošo personu ar invaliditāti sociālajiem apstākļiem un individuālajām vajadzībām, kā arī sociālā darba speciālisti individuālā līmenī pārzina sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņēmējus, tad ministrija uzskata, ka pašvaldības sociālais dienests var vislabāk noteikt, kādi tieši pierādījuma dokumenti vai apliecinājumi konkrētajā situācijā asistentam ir jāiesniedz.

[2] Ministrija apzinās, ka noteikumu 11.2.apakšpunkta piemērošana personas ar I grupas invaliditātes grupu, kuras saņem kopšanas pabalstu, nostāda atšķirīgā situācijā attiecībā pret citiem asistenta pakalpojuma saņēmējiem, jo ir jāpaskaidro asistenta pakalpojuma saņemšanas mērķis neregulāru pasākumu apmeklēšanai un pakalpojumu saņemšanai.

Noteikumu 11.2.apakšpunkts neattiecas uz visiem asistenta pakalpojuma saņēmējiem, kam noteikta I invaliditātes grupa, bet gan tikai uz tām personām ar I invaliditātes grupu, kas saņem kopšanas pabalstu (24 procenti no kopējā asistenta pakalpojuma saņēmēju skaita).

Skaidrojot iemeslus par atšķirīgas kārtības piemērošanu personām ar I invaliditātes grupu, kuras saņem kopšanas pabalstu, un pārejiem asistenta pakalpojuma saņēmējiem, ministrija norāda uz Invaliditātes likuma 1.panta 1.punktā noteikto asistenta pakalpojuma saņemšanas mērķi – sniegt atbalstu personai ar ļoti smagas vai smagas pakāpes funkcionēšanas ierobežojumu tādu

darbību veikšanai ārpus mājokļa, kuras tā invaliditātes dēļ nevar veikt patstāvīgi, — nokļūt vietā, kur tā mācās, strādā, saņem pakalpojumus, pārvietoties un aprūpēt sevi izglītības iestādē, algota darba vietā, būt saskarsmē ar citām fiziskajām un juridiskajām personām, kā arī palīdz personai ar redzes invaliditāti apgūt profesionālās pamatzglītības, profesionālās videjās izglītības vai augstākās izglītības programmu. Kā norādīts asistenta definīcijā, asistenta pakalpojuma sniegšana ir orientēta uz personu ar invaliditāti iesaisti aktīvā sociālajā dzīvē un darba tirgū. Šī pakalpojuma mērķis nav nodrošināt personas ar invaliditāti aprūpi, kopšanu vai uzraudzību.

Vērtējot Ministru kabineta 2010.gada 28.decembra noteikumu Nr.1209 „Noteikumi par prognozējamās invaliditātes, invaliditātes un darbspēju zaudējuma noteikšanas kritērijiem, termiņiem un kārtību”¹ (turpmāk – MK noteikumi Nr.1209) 6.pielikumā „Kritēriji īpašas kopšanas nepieciešamībai personai ar invaliditāti no 18 gadu vecuma” kritērijus, var secināt, ka personas ar I invaliditātes grupu var saņemt atzinumu par īpašas kopšanas nepieciešamību tikai tad, ja ir nepieciešama īpaša 24 stundu palīdzība, uzraudzība vai kopšana. Nemot vērā šādu īpašas kopšanas pabalsta piešķiršanas nosacījumus, ministrijai ir pamats uzskatīt, ka personām ar I invaliditātes grupu, kuras saņem kopšanas pabalstu, ir apgrūtinoši vai par neiespējami iesaistīties aktīvā sociālā dzīvē. Personas ar invaliditāti nepieciešamā brīvā laika pavadīšanas aktivitātes (iziešana svaiņā gaisā pagalmā, pastaigāties pa parku, u.tml.) personām ar I invaliditātes grupu, kuras saņem kopšanas pabalstu, tiek nodrošinātas uzraudzības, kopšanas un atbalsta sniegšanas funkciju ietvaros, par ko personai ar I invaliditātes grupu tiek piešķirts kopšanas pabalsts. Vērtējot personas ar invaliditāti iespējas salīdzinoši vienlīdzīgos apstākļos saņemt līdzvērtīgu atbalstu, ir jāņem vērā apstāklis, ka citām personām ar invaliditāti nav pieejama kopšanas pabalstam līdzvērtīga palīdzība, kuru persona varētu izmantot, lai pavadītu brīvo laiku ārpus mājokļa. Ministrija norāda, ka asistenta pakalpojuma sniegšana saskaņā ar Invaliditātes likumā noteikto ir paredzēta tikai ārpus mājokļa, savukārt invalīda kopšanai normatīvie akti nenosaka pakalpojuma sniegšanas vietu. Ja personai ar invaliditāti ir nepieciešama 24 stundu palīdzība, uzraudzība vai kopšana, šis atbalsts ir sniedzams tajā vietā, kur persona attiecīgajā brīdī atrodas – mājoklī, vai ārpus mājokļa, un šāds atbalsts personai ar invaliditāti būtu jānodosina saņemtā kopšanas pabalsta ietvaros. Līdz ar to ir secināms, ka personas ar I invaliditātes grupu, kuras saņem kopšanas pabalstu un citas personas ar invaliditāti, neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos attiecībā uz iespējām saņemt valsts sniegtu atbalstu, un līdz ar to arī asistenta pakalpojuma saņemšanas kārtība un pakalpojuma apjoms minētajam mērķim var atšķirties.

Nemot vērā asistenta pakalpojuma un kopšanas pabalsta atšķirīgos mērķus un piešķiršanas kritērijus, izstrādājot tiesisko regulējumu asistenta pakalpojuma piešķiršanai, netika pieļauts, ka valsts budžeta līdzekļu finansējums varētu pārklāties.

[3] Ministrijas ieskatā, kārtība asistenta pakalpojuma pašvaldībā piešķiršanā nerada risku, kas apdraudētu personas ar invaliditāti vienlīdzīgās tiesības dzīvot un iekļaut sabiedrībā, vai veicinātu šo personu izolēšanu vai nošķiršanu no sabiedrības. Asistenta pakalpojuma mērķis ir veicināt personu ar ļoti smagu vai smagu invaliditāti iekļaušanos sabiedrībā, un noteikumi ir izstrādāti, ievērojot ANO konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 9. un 29.pantā noteikto saistību izpildi. Noteikumos paredzētās procedūras paredzētas, lai valsts un pašvaldību institūcijām būtu iespēja gūt pārliecību, ka piešķirtie valsts budžeta līdzekļi ir izlietoti atbilstoši pakalpojuma mērķim. MK noteikumu 11.2.apakšpunktā neliedz iespēju personai ar I invaliditātes grupu, kura saņem kopšanas pabalstu, izmantot asistenta pakalpojumu konkrētām brīvā laika pavadīšanas aktivitātēm (kultūras un sporta pasākumu apmeklēšana u.tml.), taču pastaigas ārpus mājas ir nodrošināmas kopšanas pabalsta saņemšanas ietvaros, t.i., saņemot 24 stundu palīdzību, uzraudzību un kopšanu. Ievērojot iepriekš minēto, ministrija uzskata, ka noteikumi nav pretrunā ar ANO konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 19.pantā noteiktajām saistībām un veicina personu ar invaliditāti iekļaušanos sabiedriskajā dzīvē.

¹ No 2015.gada 1.janvāra MK noteikumus Nr.1209 aizstāja Ministru kabineta 2014.gada 23.decembra noteikumi Nr.805 „Noteikumi par prognozējamās invaliditātes, invaliditātes un darbspēju zaudējuma noteikšanas kritērijiem, termiņiem un kārtību”

[4] Ministrija norāda, ka noteikumu izstrādāšanas gaitā tika saskaņots un ņemts vērā Invalīdu un viņu draugu apvienības „Apeirons”, Latvijas Cilvēku ar īpašām vajadzībām sadarbības organizācijas SUSTENTO un Latvijas Kustībai par neatkarīgu dzīvi viedoklis par asistenta pakalpojuma apjoma noteikšanu – saistīt asistenta pakalpojuma apjomu ar personas ar invaliditāti sociālajām aktivitātēm, t.i., lielāku pakalpojuma apjomu paredzēt personām, kurām ir vairāk ārus mājas aktivitāšu. Minētās organizācijas noteikumu izstrādes un saskaņošanas gaitā nav izteikušas iebildumus par noteikumos noteikto asistenta pakalpojuma administrēšanas kārtību.

Tāpat ministrija norāda, ka atbilstoši Ministru kabineta 2004.gada 27.janvāra noteikumos Nr.49 „Labklājības ministrijas nolikums” noteiktajām funkcijām, uzdevumiem un kompetencei ministrija ir sniegusi un turpina sniegt skaidrojumus par īstenoto politiku personu ar invaliditāti tiesību jomā, t.sk. par noteikumu piemērošanu. Tāpat ministrijas speciālisti, ja nepieciešams, iesaistās praktisku problēmu risināšanā starp pašvaldības sociālo dienestu un asistenta pakalpojuma pieprasītāju vai asistentu, sniedzot konfliktējošajām pusēm informāciju un skaidrojumus par normatīvo aktu piemērošanu.

[5] Ministrija ir izstrādājusi materiālu „Asistenta pakalpojums pašvaldībā cilvēkiem ar invaliditāti”², kurā ir sniegti skaidrojumi par asistenta pakalpojuma piešķiršanas nosacījumiem, kritērijiem asistenta pakalpojuma piešķiršanai, kritērijiem asistenta pakalpojuma apjoma noteikšanai, ierobežojumiem asistenta pakalpojuma saņemšanai, un citiem jautājumiem.

Sadaļā „Asistenta pakalpojuma izmantošana neregulāriem un vienreizējiem pasākumiem” ministrija ir norādījusi, ka asistenta pakalpojumu līdz 10 stundām nedēļā neregulāriem pasākumiem (MK noteikumu Nr.942 1.pielikuma 7.pasākums), t.sk. brīvā laika pavadīšanai, var pieprasīt, nenorādot pamatojumu, un sniegtos asistenta pakalpojumus nevajag dokumentāli apliecināt. Tas nozīmē, ka par šo laiku nav jāiesniedz nekādas izziņas vai pamatojuma dokumenti. Izņēmums ir pakalpojuma piešķiršana personām ar I invaliditātes grupu, kas saņem invalīda kopšanas pabalstu, kurām asistenta pakalpojumu piešķir saskaņā ar MK noteikumu Nr.942 11.2.apakšpunktu.

Par neregulāru iesaisti pasākumos un pakalpojumu saņemšanu (MK noteikumu Nr.942 1.pielikuma 7.punkts) ir uzskatāma dažādu personiska rakstura konsultāciju un pakalpojumu saņemšana (t.sk., mājdzīvnieka nogādāšana uz veterināro klīniku, friziera apmeklējums, u.c.), brīvā laika pavadīšanas pasākumi vai preču iegāde.

Savukārt sadaļā „Ierobežojums pakalpojuma apjomā personām, kuras saņem pabalstu invalīdam, kam nepieciešama kopšana” ir norādīts, ka personas, kas saņem valsts pabalstu invalīdam, kuram nepieciešama kopšana, un bērna invalīda kopšanas pabalstu (turpmāk – invalīda kopšanas pabalsts), vienlaikus var saņemt arī asistenta pakalpojumu.

Uz personām ar I grupas invaliditāti, kas saņem invalīda kopšanas pabalstu, attiecas MK noteikumu Nr.942 11.2.apakšpunktš: „personām ar I invaliditātes grupu, kuras saņem pabalstu invalīdam, kam nepieciešama kopšana, var piešķirt asistenta pakalpojumu konkrētam mērķim un nodrošināt nokļūšanu uz darba vietu, mācību vietu, dienas aprūpes centru un atpakaļ”. Minētā norma uzziek pienākumu personām ar I invaliditātes grupu, kuras saņem invalīda kopšanas pabalstu, iesniedzot iesniegumu pašvaldības sociālajā dienestā, norādīt konkrētas vajadzības, jeb mērķus, kur persona vēlas nokļūt. Savukārt personas ar invaliditāti asistentam, iesniedzot atskaiti par asistenta pakalpojuma sniegšanu, ir pienākums dokumentāli apliecināt pakalpojuma sniegšanas faktu.

Vienlaikus MK noteikumu Nr.942 11.2.apakšpunktā piemērošana ierobežo asistenta pakalpojuma saņemšanu tādām aktivitātēm, kā iziešana svaigā gaisā, pastaigas parkā, u.c. aktivitātēm, kuras vērtējamas kā aprūpējamās personas uzraudzība un kopšana. Jāņem vērā, ka asistenta pakalpojums ir paredzēts, lai persona ar ļoti smagu vai smagu invaliditāti varētu iesaistīties aktīvā sociālajā dzīvē un darba tirgū, savukārt viens no kopšanas pabalsta saņemšanas nosacījumiem ir nepieciešamība pēc īpašas 24 stundu palīdzības, uzraudzības vai kopšanas. Līdz ar to pašvaldības sociālajam dienestam pirms pakalpojuma piešķiršanas ir jānovērtē, kādam

² Asistenta pakalpojums pašvaldībā cilvēkiem ar invaliditāti. Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/text/2460> [skatīts 19.03.2015.]

mērķim jeb vajadzībām personas ar I invaliditātes grupu, kuras saņem invalīda kopšanas pabalstu, plāno izmantot asistenta pakalpojumu neregulāro pasākumu saņemšanas ietvaros. Pēc izvērtējuma veikšanas pašvaldības sociālajam dienestam jānosaka, vai konkrētās aktivitātes ir saistītas ar personas iekļaušanos sabiedriskajā dzīvē un darba tirgū, vai saistītas ar īpaši aprūpējamas personas uzraudzību un kopšanu. Ja persona ar invaliditāti pieprasīta asistenta pakalpojumu neregulārām aktivitātēm, kuras saistītas ar iekļaušanos sabiedrībā (piemēram, piedalīšanās pašdarbības kolektīvos, teātra, koncerta, apmeklējums, iepirkšanās u.tml.), šiem pasākumiem asistenta pakalpojums ir piešķirams un pēc pakalpojuma sniegšanas asistentam tas ir dokumentāli jāapliecina.

Konkrēti pakalpojuma sniegšanas apliecinājumu veidi katrā individuālajā situācijā ir jānosaka pašvaldības sociālajam dienestam, nemot vērā gan personu tiesības uz privātumu, gan konkrētā apliecinājuma ticamību. Asistenta pakalpojuma saņēmējam, asistentam un pašvaldības sociālā dienesta speciālistam ir savstarpēji jāvienojas par to, kādi dokumenti ir uzskatāmi par ticamiem un iesniedzami sociālajā dienestā. Par minēto jautājumu pusēm ieteicams vienoties rakstiski, līgumā par asistenta pakalpojuma sniegšanu.

Pašvaldības sociālo dienestu skaidrojums

Nemot vērā to, ka Labklājības ministrija norādīja, ka konkrēti pakalpojuma sniegšanas apliecinājumu veidi katrā individuālajā situācijā ir jānosaka pašvaldības sociālajam dienestam, nemot vērā gan personas tiesības uz privātumu, gan konkrētā apliecinājuma ticamību, līdz ar to, lai gūtu objektīvu priekšstatu par asistenta pakalpojuma nodrošināšanu pašvaldībās, pašvaldību sociālajiem dienestiem tika pieprasīta informācija par asistenta pakalpojuma sniegšanu personām ar I grupas invaliditāti, kurām ir piešķirts kopšanas pabalsts. Pašvaldību sociālajiem dienestiem tika lūgts norādīt, kā konkrētajā pašvaldībā tiek nodrošināts asistenta pakalpojums brīvā laika pavadišanai personām ar I grupas invaliditāti, kurām ir piešķirts kopšanas pabalsts, proti, ar kādiem dokumentiem, kādā veidā asistents var apliecināt, ka viņš ir sniedzis pakalpojumu brīvā laika pavadišanai.

Tiesībsarga birojā tika saņemtas atbildes no 31 pašvaldības sociālā dienesta.

Uz jautājumu par to, ar kādiem dokumentiem konkrētajā pašvaldībā tiek apliecināta asistenta pakalpojuma brīvā laika pavadišanai sniegšana personai ar I grupas invaliditāti, kura saņem kopšanas pabalstu, pašvaldības sociālie dienesti ir norādījuši sekojošo.

Kā galvenais pierādījums asistenta pakalpojuma brīvā laika pavadišanai sniegšanai kalpo asistenta pakalpojuma sniedzēja un asistenta pakalpojuma saņēmēja vai tā likumiskā pārstāvja parakstīta pakalpojuma uzskaites lapa (pakalpojuma laika uzskaites tabele, pieņemšanas – nodošanas akts, klienta kartīte, asistenta pakalpojuma sniedzēja pārskats par faktiski sniegtā pakalpojuma stundām, u.tml.) (turpmāk tekstā – pakalpojuma uzskaites lapa).

Tomēr jāsecina, ka galvenokārt (17 pašvaldībās) kā pierādījums asistenta pakalpojuma sniegšanai kalpo arī kases čeki, kas apliecinā preces iegādi vai pakalpojuma sniegšanu, kultūras, sporta pasākumu ieejas biletēs, pat fotogrāfijas. Vienlaikus 12 pašvaldību sociālie dienesti ir norādījuši, ka nekādi citi dokumenti papildu pakalpojumu uzskaites laipai (piemēram, čeki, ieejas biletēs) netiek prasīti.

Ir pašvaldības, kur tiek pieprasīts čekos norādīt asistenta pakalpojuma pieprasītāja vārdu un uzvārdu, kā arī personas kodu. Viena pašvaldība ir norādījusi, ka asistenta pakalpojuma sniegšana tiek apmaksāta tikai tādā gadījumā, ja čekā ir norādīts, ka persona ar invaliditāti ir iegādājusies, piemēram, kurpes vai apģērbu. Ja persona ar invaliditāti ir iegādājusies pārtikas preces, sniegtais pakalpojums asistentam netiek apmaksāts. Šis pakalpojums nodrošināms kopšanas pabalsta ietvaros.

Līdzīgi kā pierādot veikalu apmeklējumu, arī kultūras un sporta pasākumu, kā arī kino apmeklējumu apliecina ieejas biletēs. Ir pašvaldības, kur netiek prasīts „personalizēt” ieejas biletēs, tāpat ir pašvaldības, kurās ir nepieciešams pierādīt, ka tieši persona ar invaliditāti ir apmeklējusi attiecīgo pasākumu. Problēmas rada tas, ka uz pasākumu ieejas biletēs nav iespējams

norādīt personas datus (izņemot biletēs, kas pirktais elektroniski (e-biletēs)). Lai pārliecinātos, ka asistenta pakalpojuma pieprasītājs ir bijis attiecīgajā pasākumā, kā pierādījums kalpo pasākuma rīkotāja vai organizatora paraksts pakalpojuma uzskaites lapā. Viena pašvaldība ir norādījusi, ka kā pierādījums pasākuma apmeklējumam kalpo pasākuma ieejas biletē, kurai otrā pusē ar iestādes zīmogu vai spiedogu apliecināts personas vārds un uzvārds.

Sabiedrisko pasākumu apmeklēšana, kur netiek izsniegtas ieejas biletēs, tiek pierādīta ar attiecīgu ierakstu pakalpojuma uzskaites lapā. Atsevišķos gadījumos pakalpojuma uzskaites lapā tiek prasīts tās iestādes, biedrības atbildīgās personas vai baznīcas kalpotāja paraksts, kuru apmeklē klients. Par bibliotēkas apmeklējumu vienas pašvaldības sociālajā dienestā tika iesniegta attiecīga izziņa no bibliotēkas.

Bieži kā apliecinājums pasākuma apmeklēšanai kalpo arī sabiedriskā transporta biletēs (tai skaitā arī nulles biletēs) gan asistenta pakalpojuma pieprasītājam, gan asistenta pakalpojuma sniedzējam.

Ir gadījumi, kad, lemjot par to, kādām darbībām un cik lielā apjomā ir nepieciešams asistenta pakalpojums, tiek prasīts iesniegt arī ģimenes ārsta izrakstu, kurā ir norādīta aktivitāšu veikšana svaigā gaisā (piemēram, pastaigu nepieciešamība), un kā šīs aktivitātes pierādījums tiek iesniegts kaimiņu apliecinājums.

Arī attiecībā uz asistenta pakalpojuma pieprasītāja draugu un radu apmeklējumu pierādīšanu sociālo dienestu prakse ir dažāda. Daļā pašvaldību sociālo dienestu draugu un radinieku rakstveida apliecinājums netiek prasīts, kā pierādījums draugu un radu apmeklējumam kalpo ieraksts pakalpojumu uzskaites lapā, taču ir arī pašvaldības, kur tiek prasīts draugu un radinieku rakstveida apliecinājums, tāpat kā pierādījums kalpo sarunu apraksti ar radiem, kaimiņiem vai asistenta pakalpojuma saņēmēju, ja iespējams, apsekošanas akti.

Tai pat laikā ir pašvaldības, kuras neprasa, lai čekos vai pasākumu ieejas biletēs būtu norādīta informācija par asistenta pakalpojuma pieprasītāju (vārds, uzvārds un personas kods). Atsevišķas pašvaldībās sociālais dienests par sniegto pakalpojumu pārliecinās sarunas ar asistenta pakalpojuma pieprasītāju un asistenta pakalpojuma sniedzēju gaitā.

Kā norāda sociālie dienesti, asistenta nespēja savākt nepieciešamos pierādījumus (atbildīgo personu parakstus, iestāžu zīmogus, čekus utt.) liezd personai ar invaliditāti izmantot asistenta pakalpojumu. Gan asistentam, gan personai ar invaliditāti nākas sastapties ar apkārtējo cilvēku neizpratni, pat negācijām un apvainojumiem. Tāpat salīdzinoši bieži personas ar invaliditāti atsakās no asistenta pakalpojuma izmantošanas sarežģītās administratīvās procedūras dēļ.

Turklāt divu pašvaldību sociālie dienesti ir norādījuši, ka asistenta pakalpojums brīvā laika pavadišanai personām ar I grupas invaliditāti, kuras saņem kopšanas pabalstu, vispār netiek piešķirts.

Turpretim personām ar I grupas invaliditāti, kurām nav piešķirts kopšanas pabalsts, un personām ar II grupas invaliditāti sniegtais asistenta pakalpojums brīvā laika pavadišanai tiek apmaksāts, galvenokārt, pamatojoties uz pakalpojuma uzskaites lapu, un nekādi papildu dokumenti netiek prasīti. Tomēr atsevišķos gadījumos kā pierādījums asistenta pakalpojuma sniegšanai kalpo arī veikalu pirkumu čeki un kultūras pasākumu ieejas biletēs (vienā gadījumā čeki un biletēs tiek uzrādīti, bet netiek iesniegti).

No iepriekš minētā var secināt, ka pašvaldības sociālo dienestu pieeja (prakse), nodrošinot asistenta pakalpojumu brīvā laika pavadišanai personām ar I grupas invaliditāti, kurām ir piešķirts kopšanas pabalsts, ir ļoti atšķirīga, kas rada nesaprašanu pirmām kārtām pašu personu ar invaliditāti vidū.

Vienlīdzīgas attieksmes principa ievērošana

Tiesībsargs piekrīt Labklājības ministrijas paustajam viedoklim, ka personas ar I grupas invaliditāti, kurām ir piešķirts kopšanas pabalsts, un personas ar I grupas invaliditāti, kurām nav piešķirts kopšanas pabalsts, neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.

Vienlīdzības princips ir nostiprināts Satversmes 91.panta pirmajā teikumā, kas garantē visu personu vienlīdzību likuma un tiesas priekšā.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 91.panta pirmajā teikumā nostiprinātā vienlīdzības principa uzdevums ir nodrošināt, lai tiktu īstenota tāda tiesiskas valsts prasība kā likumu aptveroša ietekme uz visām personām un lai likums tiktu piemērots bez jebkādām privilēgijām. Tas arī garantē likuma pilnīgu iedarbību, tā piemērošanas objektivitāti un bezkaislību, kā arī to, ka nevienam nav ļauts neievērot likuma priekšrakstus³. Tomēr šāda tiesiskās kārtības vienotība nenozīmē nivелēšanu, jo „vienlīdzība pieļauj diferencētu pieeju, ja tā demokrātiskā sabiedrībā ir attaisnojama”⁴.

Satversmes tiesa, interpretējot Satversmes 91.pantu, ir atzinusi, ka vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats⁵. Atšķirīgai attieksmei nav objektīva un saprātīga pamata, ja tai nav leģitīma mērķa vai ja nav samērīgas attiecības starp izraudzītajiem līdzekļiem un nospraustajiem mērķiem⁶.

Tādējādi var secināt, ka vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos. Tomēr vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats.

Vienlīdzības princips ir vērts uz tiesiskās vienlīdzības un tikai pakārtoti uz faktiskās vienlīdzības nodrošināšanu. Tiesiskā vienlīdzība, attiecināta uz personām, var nodrošināt faktisko nevienlīdzību, savukārt faktiskās nevienlīdzības izlīdzinājums var skart tiesisko vienlīdzību.⁷

Lai izvērtētu MK noteikumu Nr.942 11.2.apakšpunktu, jānoskaidro:

- 1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos;
- 2) vai apstrīdētā norma paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām;
- 3) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips (samērīguma tests).

Satversmes tiesa norādījusi, ka divas situācijas nekad nav pilnīgi identiskas. Salīdzināšanai jāizvēlas tāda situācija, kurai ir viena vai vairākas kopīgas pazīmes ar pārbaudāmo situāciju.⁸ Satversmes 91.panta pirmā teikuma aspektā noteicošais ir tas, vai vairākas personu grupas vieno kopīga uz tām visām attiecināma svarīga pazīme.⁹ Lai noskaidrotu, vai un kuras personu grupas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, ir nepieciešams noteikt galveno šīs grupas vienojošo pazīmi.¹⁰ Kopējam elementam ir jāapvieno abas situācijas zem viena virsjēdzienu.¹¹

Kā salīdzināmās situācijas izvēlami gadījumi, kur:

- 1) personām ir noteikta I grupas invaliditāte un piešķirts kopšanas pabalsts;
- 2) personām ir noteikta I grupas invaliditāte un kopšanas pabalsts nav piešķirts.

Abās izvēlētajās situācijās personām saskaņā ar Invaliditātes likumā noteikto ir noteikta I grupas invaliditāte – ilgstoss vai nepārejošs ļoti smagas pakāpes funkcionēšanas ierobežojums,

³ Satversmes tiesas 2005.gada 14.septembra spriedums lietā Nr.2005-02-0106. Latvijas Vēstnesis, 16.09.2005., Nr.148.

⁴ Satversmes tiesas 2010.gada 2.februāra spriedums lietā Nr.2009-46-01. Latvijas Vēstnesis, 04.02.2010., Nr.20.

⁵ Satversmes tiesas 2010.gada 2.februāra spriedums lietā Nr.2009-46-01. Latvijas Vēstnesis, 04.02.2010., Nr.20.

⁶ Satversmes tiesas 2002.gada 23.decembra spriedums lietā Nr.2002-15-01. Latvijas Vēstnesis, 24.12.2002., Nr.188.

⁷ Autoru kolektīvs „Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības” Latvijas Vēstnesis, Rīga, 2011: 91.lpp.

⁸ Satversmes tiesas 2007.gada 4.janvāra spriedums lietā Nr.2006-13-0103. Latvijas Vēstnesis, 17.01.2007., Nr.10.

⁹ Satversmes tiesas 2013.gada 19.novembra spriedums lietā Nr.2013-09-01. Latvijas Vēstnesis, 21.11.2013., Nr.227.

¹⁰ Satversmes tiesas 2003.gada 4.decembra spriedums lietā Nr.2003-14-01. Latvijas Vēstnesis, 05.12.2003., Nr.172.

¹¹ Autoru kolektīvs „Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības” Latvijas Vēstnesis, Rīga, 2011: 95.lpp.

kas ietekmē personas garīgās vai fiziskās spējas, darbspējas, pašaprūpi un iekļaušanos sabiedrībā.

Kā atšķirīgais elements, kas vienlīdz raksturo salīdzināmās grupas, ir personai noteiktā kopšanas nepieciešamība un attiecīgi kopšanas pabalsta pieejamība.

Saskaņā ar Valsts sociālo pabalstu likuma 12.¹panta pirmo daļu pabalstu invalīdam, kuram nepieciešama kopšana, piešķir personai, kura atzīta par invalīdu, pārsniegusi 18 gadu vecumu un kurai sakarā ar smagiem funkcionāliem traucējumiem nepieciešama īpaša kopšana. Atzinumu par īpašas kopšanas nepieciešamību izsniedz valsts komisija atbilstoši Ministru kabineta noteiktajiem kritērijiem.

Atbilstoši Ministru kabineta 2014.gada 23.decembra noteikumu Nr.805 „Noteikumi par prognozējamas invaliditātes, invaliditātes un darbspēju zaudējuma noteikšanas kritērijiem, termiņiem un kārtību” (turpmāk – MK noteikumi Nr.805) 21.1.2.2.apakšpunktā noteiktajam vienlaikus ar lēmuma pieņemšanu par invaliditātes vai darbspēju zaudējuma noteikšanu vai pēc tā pieņemšanas valsts komisijas amatpersona sniedz atzinumu par īpašas kopšanas nepieciešamību personai no 18 gadu vecuma atbilstoši šo noteikumu 8.pielikumā minētajiem kritērijiem¹².

Saskaņā ar MK noteikumu Nr.805 8.pielikumu personai ar I grupas invaliditāti nepieciešama īpaša kopšana, ja tai:

- 1) nepieciešama 24 stundu palīdzība vai uzraudzība garīgo spēju ierobežojuma dēļ;
- 2) pašaprūpes, mobilitātes un ar mājas dzīvi saistīto darbību novērtējums atbilstoši šo noteikumu 2.pielikuma 6.punktam¹³ ir zemāks par 7 punktiem.

Salīdzināmo situāciju virsjēdziens ir personai noteiktā I grupas invaliditāte. Tomēr jāsecina, ka personas, kurām ir noteikta I grupas invaliditāte un noteikta īpašas kopšanas nepieciešamība un piešķirts kopšanas pabalsts, un personas, kurām ir noteikta I grupas invaliditāte, bet īpašas kopšanas nepieciešamība nav noteikta, neatrodas vienādos salīdzināmos apstākļos, tā kā katrai no šīm grupām ir atšķirīgas vajadzības pēc īpašas kopšanas. Tātad personai noteiktā īpašas kopšanas nepieciešamība ir tas faktors, kas atšķir personas ar I grupas invaliditāti. Līdz ar to, kā jau ir minēts – atšķirīgi apstākļi prasa atšķirīgu attieksmi.

Nemot vērā iepriekš minēto, ir secināms, ka MK noteikumu Nr.942 11.2.apakšpunkts, kas paredz ierobežojumus asistenta pakalpojuma nodrošināšanā personām ar I grupas invaliditāti, kurām ir piešķirts kopšanas pabalsts, atbilst Satversmes 91.panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam.

Savukārt, izvērtējot, vai personas ar I grupas invaliditāti, kuras saņem kopšanas pabalstu un dzīvo dažādās pašvaldībās, atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, jāsecina, ka minētās personu kategorijas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.

Kā jau iepriekš minēts, asistenta pakalpojuma piešķiršanu regulē Invaliditātes likums un MK noteikumi Nr.942. Likumdevējs šajā gadījumā nav devis pašvaldībām tiesības noteikt atšķirīgus kritērijus asistenta pakalpojuma piešķiršanā. Tas nozīmē, ka, piešķirot asistenta pakalpojumu, pašvaldību sociālajiem dienestiem ir jāievēro vienoti kritēriji, un nav pieļaujama tāda situācija, ka vienā pašvaldībā personām ar I grupas invaliditāti, kurām ir piešķirts kopšanas pabalsts, sniegtais asistenta pakalpojums tiek apmaksāts, pamatojoties tikai uz pakalpojumu uzskaites lapā sniegto informāciju, ko ar saviem parakstiem apliecinā asistenta pakalpojuma pieprasītājs un asistenta pakalpojuma sniedzējs, savukārt citā pašvaldībā kā pierādījums asistenta pakalpojuma sniegšanai sociālajā dienestā jāiesniedz gan pakalpojumu uzskaites lapa, gan dažādi citi dokumenti (čeki, biletēs, izziņas, to iestāžu atbildīgo personu apliecinājumi (paraksti, iestāžu zīmogi), kuras apmeklēja persona ar invaliditāti utt.).

¹² MK noteikumu Nr.805 8.pielikumā ir noteikti Kritēriji atzinuma sniegšanai par īpašas kopšanas nepieciešamību personai ar invaliditāti no 18 gadu vecuma.

¹³ Atbilstoši MK noteikumu Nr.805 2.pielikuma 6.punktā noteiktajam tiek veikts pašaprūpes, mobilitātes un ar mājas dzīvi saistīto darbību novērtējums (Bartela indekss).

Labas pārvaldības principa ievērošana

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka labas pārvaldības princips ir ietverts Satversmes 1.pantā. Labas pārvaldības principa piemērošana Satversmes tiesas spriedumos, nostiprina šī principa konstitucionālītāti, no kā izriet personas tiesības prasīt tā īstenošanu kā pamattiesības. Tāpat labas pārvaldības princips ir nostiprināts Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10.panta piektajā daļā, kas paredz, ka valsts pārvalde savā darbā ievēro labas pārvaldības principu. Tas ietver atklātību pret privātpersonu un sabiedrību, datu aizsardzību, taisnīgu procedūru īstenošanu saprātīgā laikā un citus noteikumus, kuru mērķis ir panākt, lai valsts pārvalde ievērotu privātpersonas tiesības un tiesiskās intereses. Turklat atbilstoši minētā likuma 10.panta sestajā daļā noteiktajam valsts pārvalde savā darbībā pastāvīgi pārbauda un uzlabo sabiedrībai sniegto pakalpojumu kvalitāti. Tās pienākums ir vienkāršot un uzlabot procedūras privātpersonas labā.

Labas pārvaldības princips ietver Administratīvā procesa likumā nostiprinātos materiālos un procesuālos tiesību vispārējos principus. Viens no šādiem principiem ir vienlīdzības princips, kas nodrošina, ka, pastāvot vienādiem faktiskajiem un tiesiskajiem lietas apstākļiem, iestāde un tiesa pieņem vienādus lēmumus (pastāvot atšķirīgiem faktiskajiem vai tiesiskajiem lietas apstākļiem, — atšķirīgus lēmumus) neatkarīgi no administratīvā procesa dalībnieku dzimuma, vecuma, rases, ādas krāsas, valodas, reliģiskās pārliecības, politiskajiem vai citiem uzskatiem, sociālās izcelšanās, tautības, izglītības, sociālā un mantiskā stāvokļa, nodarbošanās veida un citiem apstākļiem.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2004.gada 27.janvāra noteikumu Nr.49 4.1.apakšpunktu viena no Labklājības ministrijas funkcijām ir personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju politikas izstrādāšana. Atbilstoši šo noteikumu 6.punktā noteiktajam Labklājības ministrijas kompetencē ir izstrādāt nozari reglamentējošos tiesību aktus, kā arī nodrošināt nozares politikas īstenošanu ministrijas padotībā esošajās valsts pārvaldes iestādēs.

MK noteikumu Nr.942 4.punkts noteic, ka asistenta pakalpojumu nodrošina personas deklarētās dzīvesvietas pašvaldības sociālais dienests. Savukārt saskaņā ar MK noteikumu Nr.942 25.2.apakšpunktu, Labklājības ministrijai ir uzlikta kontroles funkcija, proti, Labklājības ministrija ir tiesīga izlases kārtībā veikt kontroli par piešķirto līdzekļu izlietojumu, pieprasot sociālajam dienestam ar asistenta pakalpojuma sniegšanu un līdzekļu izlietojumu saistītos dokumentus.

Tiesībsargs piekrīt Labklājības ministrijas paustajam viedoklim, ka pašvaldības sociālā dienesta rīcībā, iespējams, ir vispilnīgākā informācija par pašvaldībā dzīvojošo personu ar invaliditāti sociālajiem apstākļiem un individuālajām vajadzībām, kā arī sociālā darba speciālisti individuālā līmenī pārzina sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņēmējus, līdz ar to tieši sociālais dienests vislabāk var noteikt, kādi tieši pierādījuma dokumenti vai apliecinājumi konkrētajā situācijā asistentam ir jāiesniedz.

Tomēr, kā liecina prakse, pašvaldību sociālajiem dienestiem nav vienotas pieejas, nosakot, kādi pierādījuma dokumenti vai apliecinājumi iesniedzami sociālajā dienestā, tādējādi, pastāvot vienādiem faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem, tiek pieņemti dažādi lēmumi.

Ievērojot iepriekš minēto, tiesībsarga ieskatā, Labklājības ministrijai pienākums ir, veidot vienu praksi asistenta pakalpojuma pašvaldībā nodrošināšanā.

Privātās dzīves neaizskaramības princips

Var piekrist Labklājības ministrijas norādītajam, ka MK noteikumos Nr.942 noteiktajām administratīvajām procedūrām ir jābūt izstrādātām tā, lai valsts un pašvaldību institūcijām būtu iespēja gūt pārliecību, ka piešķirtie līdzekļi ir izlietoti atbilstoši pakalpojuma mērķim (veicināt personu ar invaliditāti sociālās integrācijas iespējas un virzību uz neatkarīgu dzīvi, nodrošinot personām tiesības saņemt asistenta pakalpojumu tādu darbību veikšanai ārpus mājokļa, kuras tā invaliditātes dēļ nevar veikt patstāvīgi). Taču, izstrādājot administratīvās procedūras, ir jāievēro

gan Satversmē, gan Latvijai saistošajos cilvēktiesību dokumentos garantētās tiesības, tai skaitā arī tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību.

Personas dati ir cieši saistīti ar personas privāto dzīvi, tādēļ, vērtējot privātās dzīves aizskārumu, nodrošinot asistenta pakalpojumu personām ar I grupas invaliditāti, kurām ir piešķirts kopšanas pabalsts, ir svarīgi noskaidrot:

- 1) ko saprot ar personas privāto dzīvi un kādā veidā ir noregulēta personas privātās dzīves neaizskaramība;
- 2) vai konkrētajā gadījumā personu ar I grupas invaliditāti, kurām ir piešķirts kopšanas pabalsts, personu aizskārumu pieļauj likums, vai tam ir leģitīms mērķis, un vai privātuma ierobežojums konkrētajā situācijā ir samērīgs.

Jāteic, ka jēdzienam „privātā dzīve” līdz šim nav izdevies atrast izsmēlošu privātās dzīves jēdziena skaidrojumu. Tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību var definēt kā tiesības izdzīvot savu dzīvi ar minimālu iejaukšanās pakāpi.

Satversmes 96.pants tieši norāda uz trijiem aizsargājamiem personiskās dzīves aspektiem: privāto dzīvi, mājokli un korespondenci. Tomēr Satversmes 96.panta piemērošana praksē liecina, ka centrālais šī panta jēdziens ir „privātā dzīve”, un no šī jēdziena ir atvasināma arī tiesība uz mājokļa un korespondences neaizskaramību.

Interpretējot Satversmes 96.pantā garantētās tiesības uz privāto dzīvi, Satversmes tiesa ir norādīusi, ka šīs tiesības skar dažādus aspektus. Tās aizsargā indivīda fizisko un garīgo integritāti, godu un cieņu, vārdu un identitāti, personas datus. Tiesības uz privāto dzīvi nozīmē, ka indivīdam ir tiesības uz savu privāto telpu, tiesības dzīvot pēc sava prāta, saskaņā ar savu būtību un vēlmēm attīstīt un pilnveidot savu personību, iespējami minimāli ciešot no valsts vai citu personu iejaukšanās.¹⁴

Personas tiesība uz privātās dzīves neaizskaramību ir garants citu pamatlikumā noteikto personas pamattiesību brīvai realizācijai vai rīcības brīvībai kā tādai. Piemēram, ja persona zina, ka tiek novērota, tās rīcības brīva izpausme var tikt ietekmēta gan tiešā, gan netiešā veidā, tā ierobežojot arī kādas citas pamattiesības (piemēram, tiesības uz vārda brīvību) īstenošanu. Bez tam atsevišķa personiskās informācijas (piemēram, sensitīvie personas dati) prettiesiska apstrāde var radīt personas diskriminācijas iespēju. Līdz ar to tiesība uz privātās dzīves neaizskaramību neparedz tikai cilvēka privātās telpas saglabāšanu kā pašmērķi, bet garantē cilvēka netraucētu pašizpausmi jebkuru citu konstitūcijā nostiprināto tiesību sakarā, un tādējādi šī tiesība ir būtisks tiesiskas un demokrātiskas valsts elements.¹⁵

Attiecībā uz personu datu aizsardzību valstij ir uzlikts pozitīvs pienākums pieņemt tādus likumus, kas pietiekami garantē personas tiesību aizsardzību no pretlikumīgas izmantošanas gan valsts pārvaldes, gan privāttiesību jomā. Tāpat kā tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, arī tiesība uz personas datu aizsardzību nav absolūta tiesība un to var ierobežot, bet tikai uz likuma pamata. Ierobežojumam jābūt leģitīmam mērķim. Tāpēc personas datu aizsardzības jomā vienmēr valda publisko tiesību princips – ar personas datiem drīkst rīkoties tikai tā, kā likumā tieši ir atļauts, pretējā gadījumā personas tiesības tiek ierobežotas bez tiesiska pamata.

Noteiktu personas tiesības uz personas datu aizsardzību ierobežojumu apjomu un leģitīmos mērķus, kurus valsts nedrīkst pārkāpt, nosaka Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 95/46/EK par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu aprīti (turpmāk tekstā – Direktīva).

Direktīvas preambulas 28. apsvērumā teikts, ka jebkurai personas datu apstrādei jābūt likumīgai un godprātīgai pret attiecīgajām personām; datiem jābūt adekvātiem, piedeīgiem un ne pārmērīgiem attiecībā uz nolūkiem, kādiem šie dati tiek apstrādāti; šādiem nolūkiem jābūt precīzi formulētiem un likumīgiem, un tie jānosaka datu vākšanas laikā; vākšanai sekojošās apstrādes nolūki nedrīkst būt nesavienojami ar sākotnēji precizētajiem nolūkiem.

¹⁴ Satversmes tiesas 2009.gada 3.jūnija spriedums lietā Nr.2008-43-0106. Latvijas Vēstnesis, 05.06.2009. Nr.88.

¹⁵ Autoru kolektīvs „Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības” Latvijas Vēstnesis, Rīga, 2011: 240.lpp.

Tāpat minētās Direktīvas preambulas 30. apsvērumā ir teikts, lai ievērotu likumību, personas datu apstrāde piedevām jāveic ar datu subjekta piekrišanu vai tai jābūt nepieciešamai datu subjektu saistoša līguma noslēgšanai vai izpildei, vai kā juridiskai prasībai, vai sabiedrības interesēs vai dienesta pilnvaru izpildei realizējama uzdevuma veikšanai, vai fiziskas vai juridiskas personas likumīgajās interesēs ar noteikumu, ka datu subjekta tiesības un brīvības nav ignorētas. Savukārt 33. apsvērumā ir teikts, ka datus, kuri pēc sava rakstura spēj ierobežot pamatbrīvības vai privātās dzīves neaizskaramību, nevajadzētu apstrādāt, ja vien datu subjekts nedod precīzi formulētu piekrišanu; tomēr jāparedz precīzi formulētas atkāpes no šā aizlieguma attiecībā uz specifiskām vajadzībām, īpaši, ja šo datu apstrādi veic personas, uz kurām attiecas juridiskais pienākums ievērot dienesta noslēpumu, konkrētiem ar veselības aizsardzību saistītiem nolūkiem vai konkrētu apvienību vai fondu likumīgas darbības norises laikā, kuras mērķis ir atļaut pamatbrīvību izmantošanu.

Direktīvas 1. panta 1. punktā ir noteikts, ka dalībvalstis aizsargā fizisku personu pamattiesības un brīvības un jo īpaši viņu tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību attiecībā uz personas datu apstrādi.

Nacionālajā līmenī personas tiesības uz privātās dzīves aizsardzību garantē ne tikai Satversme, bet arī virkne sistēmiski pakārtoto normatīvo aktu. Informācijas atklātības likuma 8.pants nosaka, ka informācija par fiziskās personas privāto dzīvi tiek aizsargāta ar likumu. Saskaņā ar minētā likuma 5.panta otrās daļas 4.punktu par ierobežotas pieejamības informāciju uzskatāma informācija par fiziskās personas privāto dzīvi.

Fizisko personu datu aizsardzības likuma 6.pants noteic, ka ikvienai fiziskajai personai ir tiesības uz savu personas datu aizsardzību. Saskaņā ar šī likuma 7.pantu personas datu apstrāde¹⁶ ir atļauta tikai tad, ja likumā nav noteikts citādi un ja ir vismaz viens no šādiem nosacījumiem:

- 1) ir datu subjekta¹⁷ piekrišana;
- 2) datu apstrāde izriet no datu subjekta līgumsaistībām vai, ievērojot datu subjekta līgumu, datu apstrāde nepieciešama, lai noslēgtu attiecīgu līgumu;
- 3) datu apstrāde nepieciešama pārzinim¹⁸ likumā noteikto pienākumu veikšanai;
- 4) datu apstrāde nepieciešama, lai aizsargātu datu subjekta vitāli svarīgas intereses, tajā skaitā dzīvību un veselību;
- 5) datu apstrāde nepieciešama, lai nodrošinātu sabiedrības interešu ievērošanu vai realizētu publiskās varas uzdevumus, kuru veikšanai personas dati ir nodoti pārzinim vai pārraidīti trešajai personai;
- 6) datu apstrāde ir nepieciešama, lai, ievērojot datu subjekta pamattiesības un brīvības, realizētu pārziņa vai tās trešās personas likumiskās intereses, kurai personas dati atklāti.

No iepriekš minētā izriet, ka personas datu apstrāde (tai skaitā arī datu vākšana) ir atļauta, ja tas ir nepieciešams pašvaldības institūcijai (konkrēti – pašvaldības sociālajam dienestam) likumā noteikto pienākumu veikšanai, piemēram, asistenta pakalpojuma pašvaldībās nodrošināšanai.

Kā jau iepriekš minēts, atbilstoši MK noteikumu Nr.942 7.punktā noteiktajam asistenta pakalpojuma pieprasītājam sociālajā dienestā ir jāiesniedz dokumenti, kas apliecinā personas dalību dažādos pasākumos, personas nodarbinātību vai izglītības iestādes apmeklējumus, kā arī dienas centru vai citu rehabilitācijas iestāžu apmeklējumu. MK noteikumi Nr.942 neparedz asistenta apkalpojuma pieprasītājam iesniegt dokumentus, kas apliecinā jebkādu citu savu aktivitāti ārpus mājas (iepirkšanās, kultūras vai sporta pasākumu apmeklējums, u.c. brīvā laika aktivitātes).

¹⁶ Saskaņā ar Fizisko personu datu aizsardzības likuma 2.pantā noteikto personas dati ir jebkāda informācija, kas attiecas uz identificētu vai identificējamu fizisko personu, savukārt personas datu apstrāde ir jebkuras ar personas datiem veiktas darbības, ieskaitot datu vākšanu, reģistrēšanu, ievadīšanu, glabāšanu, sakārtošanu, pārveidošanu, izmantošanu, nodošanu, pārraidīšanu un izpaušanu, bloķēšanu vai dzēšanu.

¹⁷ Saskaņā ar Fizisko personu datu aizsardzības likuma 2.pantā noteikto datu subjekts ir fiziskā persona, kuru var tieši vai netieši identificēt.

¹⁸ Saskaņā ar Fizisko personu datu aizsardzības likuma 2.pantā noteikto pārzinis ir fiziskā vai juridiskā persona, valsts vai pašvaldības institūcija, kura pati vai kopā ar citiem nosaka personas datu apstrādes mērķus un apstrādes līdzekļus, kā arī atbild par personas datu apstrādi saskaņā ar šo likumu.

Savukārt asistenta pakalpojuma sniedzējam ir pienākums ar dokumentiem pierādīt asistenta pakalpojuma sniegšanu. Tomēr MK noteikumi Nr.942 nenosaka, kādi dokumenti iesniedzami asistenta pakalpojuma sniedzējam kā apstiprinājums sniegtajam pakalpojumam. To dokumentu klāstam, kas iesniedzams asistenta pakalpojuma sniedzējam, lai apliecinātu, ka viņš ir sniedzis pakalpojumu, Labklājības ministrijas ieskatā jābūt noteiktam līgumā par asistenta pakalpojuma sniegšanu.

Gan no pašvaldību sociālo dienestu sniegtās informācijas, gan arī no personu sniegtajām sūdzībām izriet, ka asistenta pakalpojuma sniedzējiem kā apliecinājums sniegtajam pakalpojumam ir jāiesniedz čeki par pirkumiem, kuros ir norādīti personas dati (vārds, uzvārds, personas kods). Turklat čekos tiek prasīts norādīt nevis paša asistenta pakalpojuma sniedzēja personas datus, bet gan asistenta pakalpojuma pieprasītāja – personas ar invaliditāti datus. Lai šādu prasību izpildītu, personai ar invaliditāti savi personas dati ir jādara zināmi trešajām personām – pārdevējiem, pakalpojuma sniedzējiem, pasākumu organizatoriem u.tml., nereti arī skaidrojot iemeslu, kāpēc tas ir nepieciešams. Lai gan Labklājības ministrija vairākkārt ir uzsvērusi, ka pierādīt asistenta pakalpojuma sniegšanu ir asistenta pienākums, minētais liecina par pretējo. Tiesībsarga skatījumā personiskās informācijas izpaušana minētajā situācijā var radīt personas diskriminācijas iespējas.

Tāpat, ja persona zina, ka informācija par to, kādus pasākumus tā apmeklē, ar kādiem cilvēkiem tiekas, vai kādas preces un par kādu summu iegādājas, ir jāiesniedz sociālajā dienestā, tas var būtiski ietekmēt viņas vārda un rīcības brīvību un tiesības uz privāto dzīvi.

No iepriekš minētā visupirms ir secināms, ka pienākums iesniegt čekus, kuros ir norādīti personas dati, pasākumu organizatoru apliecinājumus, radu un draugu apliecinājumus, un citus dokumentus, kas palīdzētu sociālajam dienestam rast pārliecību, ka asistents ir sniedzis pakalpojumu, nav noteikts nedz likumā, nedz Ministru kabineta noteikumos. Tādējādi šādas personiskas informācijas vākšana nav noteikta ar likumu, tātad tā nav atļauta. Turklat tam, ar kādiem dokumentiem ir apliecināma pakalpojuma sniegšana, personai ar invaliditāti un asistentam ir jābūt zināmam savlaicīgi, t.i., pirms ir uzsākta pakalpojuma sniegšana. Nav pieļaujama situācija, ka sociālais dienests konkrētā asistenta pakalpojuma sniegšanas gaitā maina savu nostāju attiecībā uz to, kā pierādāma katra konkrētā aktivitātē.

Otrkārt, pierādījumu vākšana, lai apliecinātu asistenta pakalpojuma sniegšanu, ir pārmērīga un apgrūtinoša, tādējādi asistenta pakalpojums personām ar invaliditāti ir nepieejams un neefektīvs. No Tiesībsarga birojā saņemtajām sūdzībām izriet, ka asistenta pakalpojuma sniedzējam ir grūti, par gandrīz neiespējami atrast pasākumu organizatoru vai kādu citu par pasākuma norisi atbildīgu personu tādos pasākumos kā pilsētas svētki, Jaunā gada sagaidīšana, u.tml. Kā liecina sociālo dienestu sniegtā informācija, vairākas personas ar invaliditāti ir atteikušās no asistenta pakalpojuma tieši minētā iemesla pēc, proti, asistenti nespēj savākt nepieciešamos apliecinājumus (čekus, pasākuma organizatoru, atbildīgo personu paraksti, iestāžu zīmogi), kā arī saskaras ar apkārtējo cilvēku (pārdevēju, aptiekāru, pasākuma organizatoru, u.c. personu) negācijām un apvainojumiem.

Tiesībsarga skatījumā, gūt pārliecību par to, ka asistents sniedzis personai ar invaliditāti tādā apjomā, par kādu prasa samaksu, ir iespējams citā, gan personai ar invaliditāti, gan asistentam mazāk apgrūtinošā un aizskarošā veidā, piemēram, izmantojot vienota parauga darba laika uzskaites tabulas (pakalpojuma uzskaites lapas, u.tml.).

Tiesībsarga rekomendācijas

1) Labklājības ministrijai, kā vadošai valsts pārvaldes iestādei personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju politikas jomā, līdz 2015.gada 1.jūlijam rekomendējams nodrošināt vienotu praksi asistenta pakalpojuma nodrošināšanā pašvaldībā;

2) Labklājības ministrijai līdz 2015.gada 1.jūlijam rekomendējams uzlabot asistenta pakalpojuma administrēšanas un piešķiršanas kārtību sociālajā dienestā, atvieglojot asistenta pakalpojuma saņemšanas administratīvo procedūru;

3) nosakot, kādā veidā apliecināma asistenta pakalpojuma sniegšana, pašvaldību sociālajiem dienestiem rekomendējams ievērot personu ar invaliditāti tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību.

Tiesībsargs

J.Jansons

Gailīte 67686768
Gita.Gailite@tiesibsargs.lv

Gailīte
20.04.2015.
I. Rezevska
10.04.2015.